

بررسی حالت‌های دستوری در گونه‌زبانی براهویی رودبار جنوب

فاطمه شیبانی‌فرد (دانش‌آموخته دکتری فرهنگ و زبان‌های باستانی)

چکیده: براهویی، زبانی غیرایرانی و از شاخه شمالی خانواده زبان‌های دراویدی است که محل اصلی رواج آن، کشور پاکستان است اما در ایران نیز گویشورانی دارد. امروزه اغلب گویشوران براهویی در ایران در منطقه سیستان و بلوچستان، اما گروهی اقلیت با جمعیت کمتر از هزار نفر در جنوب کرمان زندگی می‌کنند که بخشی از آنها در روستای تُم‌میری شهرستان رودبار جنوب ساکن‌اند و علاوه بر براهویی، به زبان فارسی و نیز گویش رودباری که گویش مسلط منطقه است، تکلم می‌کنند. دو قرن مجاورت و همزیستی با بومیان اصلی منطقه و استفاده از گویش رودباری برای تعامل با آنها، باعث به‌وجود آمدن گونه‌ای جدید از زبان براهویی شده است که می‌توانیم آن را گونه براهویی رودبار جنوب بنامیم. منطقه مورد پژوهش، روستای تُم‌میری شهرستان رودبار جنوب است. تمام داده‌های این تحقیق، به شیوه میدانی و از طریق مصاحبه با گویشوران مرد و زن (۳۰ نفر)، با سطوح سنی (از ۹ تا ۱۰۰ سال) و تحصیلی (از بی‌سواد تا تحصیل کرده) متفاوت گردآوری شده است. هدف پژوهش حاضر، بررسی حالت‌های صرفی در این گونه زبانی است. گونه براهویی رودبار هفت حالت دستوری: نهادی، رای، اضافی، برایی/ به‌ای، دری، ازی، و بایی دارد که با اضافه شدن تکواژهای خاص به پایه اسمی ساخته می‌شود. وجود حالت‌های دستوری متعدد (در حدود یازده حالت) در خانواده زبانی دراویدی یکی از شاخصه‌های دستوری این خانواده زبانی است که تنها هفت حالت از آنها در گونه براهویی رودبار حفظ شده است.

کلیدواژه‌ها: حالت‌های صرفی، گونه زبانی براهویی رودبار، خانواده زبان‌های دراویدی، رودبار جنوب

۱. مقدمه

استان پهناور کرمان را می‌توان به دو منطقه شمالی و جنوبی تقسیم کرد. منطقه جنوبی، در تداوم عامه، موسوم به رودبارزمین است که از جنبه‌های گوناگون از جمله شرایط اقلیمی، فرهنگ عامه و تنوع زبان‌ها و گویش‌های محلی، با کرمان شمالی متفاوت است. رودبارزمین هفت شهرستان رودبار جنوب، جیرفت، کهنوج، فاریاب، عنبرآباد، قلعه‌گنج و منوجان را دربرمی‌گیرد. لفظ رودبار (در گویش محلی: ruebâr) از دو جزء تشکیل شده است: رود که منظور از آن، رود هلیل است و بار (فارسی میانه: bār) که به معنی «ساحل» است. رودبار در واقع سرزمینی است شامل جلگه‌های حاصلخیز و شهرها و روستاهایی که در دو سوی هلیل‌رود واقع شده‌اند (صدیقی نژاد و خلیفه‌لو ۱۳۹۶: ۱). شهرستان رودبار جنوب با مرکزیت شهر اسلام‌آباد، در انتها الیه جنوب استان کرمان واقع شده است. جمعیت این منطقه، براساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، ۱۰۵۹۹۲ نفر است که نزدیک به ۹۰٪ آنها در روستاها و مابقی در شهر ساکن هستند و شغل اکثر آنها کشاورزی است (سالنامه آماری استان کرمان). یکی از ویژگی‌های بارز منطقه رودبارزمین، تنوع زبان‌ها و گویش‌های محلی است. از جمله زبان‌ها و گویش‌های این منطقه، می‌توان به فارسی، رودباری، محمدی، گُرتَه، براهویی و بلوچی اشاره کرد. براهویی رودبار جنوب، گونه‌ای از زبان براهویی است که در روستای تُم‌میری، از توابع دهستان آبردوئیّه شهرستان رودبار جنوب رواج دارد.

در پژوهش حاضر، برای گردآوری داده‌ها از روش مطالعه میدانی و مشاهده مستقیم استفاده شده است. داده‌های این پژوهش، با استفاده از روش میدانی گردآوری شده است. بدین منظور، پژوهشگر در میدان پژوهش حضور یافته، ضمن مشاهده مستقیم، استفاده از پرسش‌نامه‌های خاص گویشی مانند راهنمای گردآوری گویش‌ها از تألیفات فرهنگستان زبان و ادب فارسی و با استفاده از تکنیک مصاحبه با گویشوران واجد شرایط و ضبط گفتار آزاد آنها به وسیله دستگاه ضبط صدا و بدون حضور مستقیم پژوهشگر در زمان ضبط گفتار گویشوران، داده‌های مورد نیاز را گردآوری کرده است.

گونه براهویی رودبار جنوب، یکی از گونه‌های غیرایرانی موجود در ایران است که تحت تأثیر

گویش‌های ایرانی هم‌جوار و زبان فارسی قرار گرفته است. علاوه بر این، بر طبق گزارش‌های یونسکو ۲۰۰۶، زبان براهویی در فهرست زبان‌های در معرض نابودی جهان قرار دارد و انجام چنین پژوهشی، که اقدام مهمی در جهت ثبت و گردآوری آن است لزوم فراوانی دارد. اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش آنگاه آشکارتر می‌شود که بدانیم گونه رودباری این زبان، کمتر از ۱۰۰۰ نفر گویشور دارد و نسبت به سایر گونه‌های براهویی در معرض آسیب بیشتری قرار دارد.

۱.۱. زبان براهویی

اکثر مردم هندوستان به یکی از زبان‌های هندواروپایی، یا به عبارت دقیق‌تر به یکی از زبان‌های هندوآریایی گفت‌وگو می‌کنند. با این حال، در بخش جنوبی این کشور زبان‌های متعددی رایج است که به خانواده‌ای زبانی مربوط به دوران پیش از هندواروپایی‌ها، که هنوز هم در جنوب هند رایج است، وابسته‌اند. این خانواده زبانی دراویدی^۱ نام دارد و مهم‌ترین اعضای آن عبارت‌اند از: تامیل^۲، تله‌گو^۳ و مالایالام^۴ (آرلاتو ۱۳۸۴: ۶۲-۶۳). اما خانواده دراویدی، یک عضو جدامانده نیز دارد که تنها زبان دراویدی خارج از هند است. نام این زبان، براهویی است که گاهی براهویدی^۵ و براهویگی^۶ نیز نامیده می‌شود. براهویی متعلق به شاخه شمالی از خانواده زبانی دراویدی است. براهویی‌ها عمدتاً در بلوچستان پاکستان زندگی می‌کنند (Ethnologue, Brahui).

۲.۱. گونه زبانی براهویی رودبار جنوب

بخشی از گویشوران براهویی حدوداً از قرن ۱۴ میلادی از طریق مرز پاکستان و افغانستان به جنوب شرق ایران مهاجرت کرده‌اند. گروهی از آنها، ۲ قرن پیش از سیستان و بلوچستان به جنوب استان کرمان مهاجرت کرده‌اند که امروزه بخشی در شهرستان رودبار جنوب و بخشی در شهرستان فاریاب ساکن‌اند. در رودبار جنوب، براهویی‌ها در روستای تم‌میری^۷ از روستاهای دهستان آسردوئیه از توابع بخش مرکزی زندگی می‌کنند. تم به معنی «تپه»، تپه‌ای باستانی و چند هزار ساله است، و میری به اعتقاد مردم منطقه، صورت دیگری از واژه مهری

1. Dravidian
5. Brahuiddi

2. Tamil
6. Brahuigi

3. Telegu
7. Tom-Meyri

4. Malayalam

است که نام بانویی بوده که بر روی این تپه به خاک سپرده شده است. گویشوران براهویی استان کرمان همگی مسلمان و شیعه هستند. براساس آخرین آمار، تعداد آنها ۷۵۰ نفر و ۱۵۰ خانوار است و شغل اصلی آنها کشاورزی و دامداری است (سالنامه آماری استان کرمان). براهویی‌های رودبار همگی سه‌زبان‌اند. آنها در بین خود، به زبان براهویی تکلم می‌کنند و در برخورد با رودباری‌ها، به گویش رودباری و در برخورد با غیررودباری‌ها، از زبان فارسی استفاده می‌کنند. تغییرات زبانی در این دو قرن که عمدتاً ناشی از تأثیرپذیری براهویی‌های رودبار جنوب از گویش‌های هم‌جوار از جمله رودباری است، سبب شده است گونه‌ی زبانی متفاوتی از براهویی سیستان و بلوچستان شکل گیرد. این تفاوت‌ها بیشتر در سطح آوایی و واژگانی است و بنابراین، ارتباط دوسویه بین گویشوران این دو گونه امکان‌پذیر است. براهویی‌های کرمان با معدود براهویی‌های پاکستانی که در میناب ساکن‌اند نیز می‌توانند گفت‌وگو کنند که البته با دشواری‌هایی همراه است.

۲. مباحث نظری

پژوهش‌های گویش‌شناسی از اواخر قرن نوزدهم آغاز شده‌اند. اساس کار این پژوهش‌ها، استفاده از پرسش‌نامه‌های تخصصی و گویشی و همچنین مصاحبه با گویشوران و ضبط گفتار آنها است. از اهداف اصلی پژوهش‌های گویش‌شناسی، جمع‌آوری ساختار دستوری و واژگانی هر گویش است، چراکه داده‌های گویشی می‌تواند گویش‌ها را از خطر نابودی حفظ کند (Crystal 2008: 143-144). از نظر چمبرز و ترادگیل (1980: 3-12)، گویش‌شناسی مشخصاً به بررسی و توصیف گویش‌ها می‌پردازد و از این طریق، ساختار دستوری و واژگانی گویش‌ها استخراج می‌شود. هیچ‌یک از دو لفظ زبان و گویش بیانگر مفهوم معین و دقیقی نیست و مشکل در تشخیص گویش‌ها به مراتب بیشتر از تشخیص زبان‌هاست. از دیدگاه شیری (۱۳۸۶: ۳۹-۴۱، ۵۰-۵۱، ۱۰۴، ۱۳۲، ۱۵۶، ۱۶۶)، مطالعه و بررسی گویش‌ها دارای سابقه‌ای طولانی است و همگام با علم زبان‌شناسی دستخوش تغییرات و دگرگونی‌ها شده است. در مطالعه گویش‌ها دو شیوه متفاوت قابل تشخیص است: (۱) شیوه سنتی که تا آغاز قرن بیستم شیوه رایج و غالب در این زمینه بود و اکنون نیز

در گردآوری گویش‌های جغرافیایی از آن استفاده می‌شود. در این شیوه، از طریق ضبط گفتار یک یا چند گویشور بومی، ویژگی‌های آوایی، دستوری و واژگانی گویش توصیف می‌شود. (۲) شیوه مدرن که از نیمه دوم قرن بیستم رایج شده است و بیشتر در مطالعات مربوط به گویش‌شناسی اجتماعی کاربرد دارد. در این شیوه برخلاف گویش‌شناسی سنتی، شهرها به‌عنوان کانون تحقیقات انتخاب و با کمک اصول رایج در پژوهش‌های علوم اجتماعی و با در نظر گرفتن یک متغیر زبانی، با انتخاب یک جامعه زبانی، به مطالعه و بررسی یک گویش می‌پردازند.

۳. پیشینه پژوهش

نخستین مطالعات بر روی زبان براهویی رایج در پاکستان از اوایل قرن بیستم آغاز شد. اولین مطالعات جدی بر روی این زبان توسط بَری (1909) انجام شد که او را پدر زبان براهویی می‌خوانند. وی در کتاب خود، ابتدا به بررسی تاریخ این قوم پرداخته و سپس ویژگی‌های آوایی، دستوری و ساختاری این زبان را در چند فصل جداگانه به‌صورت کلی، بررسی کرده است. آندرانوف (1980) در کتاب خود با عنوان زبان براهویی، به بررسی براهویی از نظر واژگانی، صرفی، و نحوی پرداخته است و در آخر کتاب چندین متن براهویی را بررسی کرده است. در اثری دیگر (2003) با نام دستور تطبیقی زبان‌های دراویدی، به بررسی تطبیقی واجی، واژگانی، صرفی، و نحوی زبان‌های خانواده دراویدی از جمله براهویی پرداخته است. الفنباین در کنار پژوهش بر روی گویش‌های بلوچی، دو پژوهش در حوزه واج‌شناسی بر روی گونه براهویی سیستان انجام داده است. در نخستین پژوهش خود (1986) بحثی تاریخی پیرامون قوم براهویی مطرح ساخته و تنها به معرفی واج‌های این زبان پرداخته است. وی در پژوهش دیگری (1999) در فصلی جداگانه به بررسی واج‌های این گونه از زبان براهویی پرداخته است.

مطالعه بر روی گونه‌های زبان براهویی متداول در سیستان و بلوچستان ایران، در سال‌های اخیر دوباره آغاز شده است، بیشتر این پژوهش‌ها توسط پژوهشگران دانشگاه اُپسالای سوئد انجام شده است که از جمله آنها، پژوهش‌های برجسته دلفروز است که هنوز در قالب کار پژوهشی ارائه نگردیده است. قاسمی (۱۳۹۴) در رساله کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی

زبان براهویی در منطقه بلوچستان ایران»، به بررسی مباحث آواشناسی و دستوری زبان براهویی موجود در مرزهای شرقی ایران و نزدیک با مرز پاکستان پرداخته است و ویژگی‌های نظام آوایی و صرف این زبان را گردآوری کرده است. شیبانی فرد و کُرن (۱۳۹۶) نیز در مقاله‌ای به بررسی تفاوت‌ها و شباهت‌های آوایی موجود بین گونه براهویی رودبار جنوب و گویش لاشاری ایرانشهر پرداخته‌اند. شیبانی فرد و کُرن (۲۰۱۸) در مقاله‌ای دیگر به بررسی تاریخی ۴ همخوان برگشته و دو واکه مرکب در گونه براهویی رودبار جنوب پرداخته‌اند، در این مقاله، ثابت شده است که گونه براهویی رودبار جنوب، دو واکه مرکب را از گویش رودباری گرفته است. شیبانی فرد و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی واج‌های گونه براهویی رودبار جنوب» به استخراج و توصیف آوایی واج‌ها و نیز بررسی و شناخت منشأ آنها پرداخته‌اند. در این مقاله، واج‌ها با روش جفت کمینه و جانشین‌سازی استخراج و بیان شده که کدام واج‌ها منشأ دراویدی دارند و کدام از گویش محلی یعنی گویش رودباری گرفته شده‌اند.

۴. حالت‌های دستوری در براهویی رودباری

در گونه براهویی رودباری، هفت حالت دستوری وجود دارد: نهادی، رایبی، اضافی، برایی/به‌ای، دری، ازی، بایی. در هر کدام از حالت‌ها، پایانه صرفی به پایه اسم متصل می‌شود. در ادامه هر کدام از این حالت‌ها به تفصیل بررسی می‌شود.

۱.۴. حالت نهادی

اسم در حالت نهادی مفرد، تکواژی نمی‌گیرد. در حالت نهادی جمع، پایانه /-ak/ و /-k/ به اسم مفرد متصل می‌شود. پایانه حالت نهادی جمع، در مواردی که اسم مفرد مختوم به واکه یا همخوان باشد، دچار دگرگونی‌هایی می‌شود که به قرار زیر است:

- (۱) زمانی که اسم مفرد مختوم به همخوان باشد، در حالت نهادی جمع، پایانه /-ak/ می‌گیرد.
- (۲) زمانی که اسم مفرد مختوم به یکی از واکه‌های /-i/، /-u/، /-a/ و /-ue/ باشد، در حالت نهادی جمع، پایانه /-k/ ظاهر می‌شود.
- (۳) زمانی که اسم مفرد مختوم به واکه /-a/ یا /-e/ باشد، در حالت نهادی جمع، بین

اسم مفرد و تکواژ جمع /-ak/، همخوان‌های میانجی /-G/، /-ʔ/، /-h/ اضافه می‌شود. با توجه به مشاهدات نگارنده، همخوان‌های میانجی در گروه‌های سنی و جنسی متفاوت، گوناگون است. برای مثال، در گروه‌های سنی جوان‌تر و در میان زنان، کاربرد همخوان‌های میانجی بیشتر /-h/ و /-G/ است.

۴) زمانی که اسم مفرد مختوم به واژه مرکب /-ie/ باشد، در حالت نهادی جمع دو حالت پیش می‌آید: الف) پایانه جمع ساز /-k/ اضافه می‌شود؛ ب) بین اسم مفرد و تکواژ جمع /-ak/، همخوان میانجی /-y/ اضافه می‌شود.

جدول ۱. حالت نهادی

اسم	نهادی مفرد	معنی	نهادی جمع	معنی
/ʔella/	/ʔella/	«دایی» «عمو»	/ʔella-G-ak/ /ʔella-h-ak/ /ʔella-ʔ-ak/	«دایی‌ها» «عموها»
/lomme/	/lomme/	«مادر»	/lomma-G-ak/ /lomma-h-ak/ /lomma-ʔ-ak/	«مادرها»
/die/	/die/	«روز»	/die-y-ak/ /die-k/	«روزها»
/due/	/due/	«قاشق»	/due-k/	«قاشق‌ها»
/ʔolli/	/ʔolli/	«اسب»	/ʔolli-k/	«اسب‌ها»
/du/	/du/	«دست»	/du-k/	«دست‌ها»
/xawa/	/xawa/	«مَشک»	/xawa-k/	«مَشک‌ها»
/ʔost/	/ʔost/	«قلب»	/ʔost-ak/	«قلب‌ها»
/xaras/	/xaras/	«گاو»	/xaras-ak/	«گاوها»
/deGar/	/deGar/	«زمین»	/deGar-ak/	«زمین‌ها»
/moč/	/moč/	«همه»	/močč-ak/	«همگان»
/toG/	/toG/	«خواب»	/toG-ak/	«خواب‌ها»

این اسب سفید است. *da?olli piyon-e*
 آن مردان و زنان خوب هستند. *yie mardak-ak o zeyf-ak janue-?or*
 تمام این گوسفندها و بزها مال من است. *da mal-ak o yiet-ak moč kana-y-e*

۲.۴. حالت رایبی

اسم در حالت رایبی مفرد، تکواژ /-e/ می‌گیرد. در حالت رایبی جمع، پایانه /-at-e/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.^۱

جدول ۲. حالت رایبی

اسم	رایبی مفرد	معنی	رایبی جمع	معنی
/?ella/	/?ella-G-e/	«دایی را» «عمو را»	/?ella-G-at-e/ /?ella-h-at-e/ /?ella-?-at-e/	«دایی‌ها را» «عموها را»
/lomme/	/lomma-G-e/	«مادر را»	/lomma-G-at-e/ /lomma-h-at-e/ /lomma-?-at-e/	«مادرها را»
/?olli/	/?olli-y-e/	«اسب را»	/?olli-t-e/	«اسب‌ها را»
/du/	/du-?-e/	«دست را»	/du-t-e/	«دست‌ها را»
/xawa/	/xawa-G-e/	«مشک را»	/xawa-t-e/	«مشک‌ها را»
/die/	/die-y-e/	«روز را»	/die-y-at-e/	«روزها را»
/due/	/due-?-e/	«قاشق را»	/due-t-e/	«قاشق‌ها را»
/?ost/	/?ost-e/	«قلب را»	/?ost-at-e/	«قلب‌ها را»
/xaras/	/xaras-e/	«گاو را»	/xaras-at-e/	«گاوها را»
/deGar/	/deGar-e/	«زمین را»	/deGar-at-e/	«زمین‌ها را»
/moč/	/močč-e/	«همه را»	/močč-at-e/	«همگان را»
/toG/	/toG-e/	«خواب را»	/toG-at-e/	«خواب‌ها را»

۱. در شش حالت دیگر نیز بین اسم مفرد و تکواژ جمع /-at/، همخوان‌های میانجی /-G/، /-?/، /-h/، اضافه می‌شود.

mardom-e ?aslan hič ?emkanat-es ?allow مردم را اصلاً هیچ امکاناتی نبود (نداشتند).
 ba-y-e ?oran-e tafpa در خانه‌ات را نیند.
 mage yei-d-e ?ešnaspiesa مگر او را نمی شناسید؟
 tamame ruest-at-e ?alan bark ?arie تمام روستاها را الان برق هست (دارند).

۳.۴. حالت برایی / به‌ای

در حالت برایی/به‌ای مفرد، تکواژ /-ken/ به پایه اسم متصل می‌شود. در حالت برایی/به‌ای جمع، پایانه /-at-ken/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

جدول ۳. حالت برایی/به‌ای

اسم	برایی / به‌ای مفرد	معنی	برایی / به‌ای جمع	معنی
/?ella/	/?ella-ken/	«برای / به دایی» «برای / به عموها»	/?ella- G-at-ken/ /?ella- h-at-ken/ /?ella-?at-ken/	«برای / به دایی‌ها» «برای / به عموها»
/lomme/	/lomma-ken/	«برای / به مادر»	/lomma-G-at-ken/ /lomma-h-at-ken/ /lomma-?at-ken/	«برای / به مادرها»
/die/	/die-ken/	«برای / به روز»	/die-y-at-ken/	«برای / به روزها»
/due/	/due-ken/	«برای / به قاشق»	/due-t-ken/	«برای / به قاشق‌ها»
/?olli/	/?olli-ken/	«برای / به اسب»	/?olli-t-ken/	«برای / به اسب‌ها»
/?ost	/?ost-ken/	«برای / به قلب»	/?ost-at-ken/	«برای / به قلب‌ها»
/xaras/	/xaras-ken/	«برای / به گاو»	/xaras-at-ken/	«برای / به گاوها»
/du/	/du-ken/	«برای / به دست»	/du-t-ken/	«برای / به دست‌ها»
/xawa/	/xawa-ken/	«برای / به مشک»	/xawa-t-ken/	«برای / به مشک‌ها»
/deGar/	/deGar-ken/	«برای / به زمین»	/deGar-at-ken/	«برای / به زمین‌ها»
/moč/	/močč-ken/	«برای / به همه»	/močč-at-ken/	«برای / به همگان»
/toG/	/toG-ken/	«برای / به خواب»	/toG-at-ken/	«برای / به خواب‌ها»

انقلاب خیلی برای این منطقه‌ها خوب بود. ?enkelaḅ xeyli da mantek-at-ken xob mas

tien-ken daGar ?alkor برای خودشان زمین گرفتند.
 pie kana bey-ken بعداً رفتند برای/ به علف.
 halilrued kašang (h)enaka batla-ken řazmuriyan-na řuelengaka
 هلیل رود قشنگ می‌رفت به باتلاق جازموریان می‌ریخت.
 assoon ?ostan-ken kerman-na آمدند به سمت استان کرمان.
 dasa ?ey kerman-na assoon kahnu-ken بعد از کرمان رفتند به کهنوج.

۴.۴. حالت اضافی

در حالت اضافی مفرد، تکواژ /-na/ یا /-a/ به پایه اسم متصل می‌شود. در حالت اضافی جمع، پایانه /-at-a/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

جدول ۴. حالت اضافی

اسم	اضافی مفرد	معنی	اضافی جمع	معنی
/?ella/	/?ella-na/ /?ella-a/	«دایی» «عمو»	/?ella-G-at-a/ /?ella-h-at-a/ /?ella-?at-a/	«دایی‌ها» «عموها»
/lomme/	/lomma-na/ /lomma-a/	«مادر»	/lomma-G-at-a/ /lomma-h-at-a/ /lomma-?at-a/	«مادرها»
/die/	/die-na/ /die-a/	«روز»	/die-y-at-a/	«روزها»
/due/	/due-na/ /due-a/	«قاشق»	/due-t-a/	«قاشق‌ها»
/?olli/	/?olli-na/ /?olli-a/	«اسب»	/?olli-t-a/	«اسب‌ها»
/?ost/	/?ost-na/ /?ost-a/	«قلب»	/?ost-at-a/	«قلب‌ها»
/xaras/	/xaras-na/ /xaras-a/	«گاو»	/xaras-at-a/	«گاوها»

اسم	اضافی مفرد	معنی	اضافی جمع	معنی
/du/	/du-ʔ-na/ /du-ʔ-a/	«دست»	/du-t-a/	«دست‌ها»
/xawa/	/xawa-G-na/ /xawa-G-a/	«مشک»	/xawa-t-a/	«مشک‌ها»
/deGar/	/deGar-na/ /deGar-a/	«زمین»	/deGar-at-a/	«زمین‌ها»
/moč/	/močč-na/ /močč-a/	«همه»	/močč-at-a/	«همگان»
/toG/	/toG-na/ /toG-a/	«خواب»	/toG-at-a/	«خواب‌ها»

šahrestan-e ruebar-na kollan baʔdey ʔenkelab-na ʔavad mas

شهرستان رودبار کلاً بعد انقلاب آباد شد.

baxše kahnue-na

بخش کهنوج.

/be xatere xošksali-na vazʔiyat xob ʔaf/

بخاطر خشکسالی وضعیت خوب نبود.

ʔey nazare ʔamuzeš-na xob massone

از نظر آموزشی خوب شده است.

zadgahe ʔavaliye d-at-a ʔantaye massone

زادگاه اولیه این‌ها کجا بوده؟

sardare tamame melat-na ʔas

سردار تمام ملت بود.

۵.۴. حالت دری

در حالت دری مفرد تکواژ /-ti/ به پایه اسم متصل می‌شود. در حالت دری جمع، پایانه

/-at-ti, -t-ti/ به اسم مفرد اضافه می‌گردد.

جدول ۵. حالت دری

اسم	دری مفرد	معنی	دری جمع	معنی
/die/	/die-ti/	«در روز»	/die-y-at-ti/	«در روزها»
/due/	/due-ti/	«در قاشق»	/due-t-ti/	«در قاشق‌ها»
/ʔolli/	/ʔolli-ti/	«در اسب»	/ʔolli-t-ti/	«در اسب‌ها»

اسم	دري مفرد	معنی	دري جمع	معنی
/ʔost/	/ʔost-ti/	«در قلب»	/ʔost-at-ti/	«در قلب‌ها»
/xaras/	xaras-ti/	«در گاو»	/xaras-at-ti/	«در گاوها»
/du/	/du-ti/	«در دست»	/du-t-ti/	«در دست‌ها»
/moč/	/močč-ti/	«در همه»	/močč-at-ti/	«در همگان»
/toG/	/toG-ti/	«در خواب»	/toG-at-ti/	«در خواب‌ها»
/xawa/	/xawa-ti/	«در مشک»	/xawa-t-ti/	«در مشک‌ها»
/deGar/	/deGar-ti/	«در زمین»	/deGar-at-ti/	«در زمین‌ها»

sisad-o pañjah madrese ruebar-ti ʔarie سیصدوپنجاه مدرسه در رودبار است.
dasa gieterin danešgah-at-ti dare dars x^wanera الان در بزرگ‌ترین دانشگاه‌ها دارند درس می‌خوانند.
va xode kahnu-ti ʔalan tusono و در خود کهنوج الان ساکن‌اند.
taz-at-e šovelena hizak-ti paliefena شیرها را می‌ریزند در داخل مشک، می‌جوشانند.
suelova tašt-at-ti می‌ریزم در تشت‌ها.
daɟangal ruexona-ti xeyli kašang xarron-as این جنگل در رودخانه خیلی قشنگ سبزه.
masalan jiroft-ey ya ja-s pie dars x^wanera مثلاً در جیرفت یک جایی است، بعد درس می‌خوانند.
mardak-es ke yie-r-ey tusone rafi-kana-y-e مردی که در آنجا نشسته، دوست من است.

۶.۴. حالت ازی

در حالت ازی مفرد، تکواژ /-an/, -an/ به پایه اسم متصل می‌شود. در حالت ازی جمع، نشانه /-at-an/, -t-an/, -at-an/, -t-an/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

جدول ۶. حالت ازی

اسم	ازی مفرد	معنی	ازی جمع	معنی
/ʔella/	/ʔella-G-an/	«از دایی»	/ʔella-G-at-an/, /ʔella-G-at-an/	«از دایی‌ها»
	/ʔella-G-an/	«از عمو»	/ʔella-h-at-an/, /ʔella-h-at-an/	«از عموها»
			/ʔella-ʔ-at-an/, /ʔella-ʔ-at-an/	

اسم	ازی مفرد	معنی	ازی جمع	معنی
/lomme/	/lomma-G-an/ /lomma-G-an/	«از مادر»	/lomma-G-at-an/, /lomma-G-at-an/ /lomma-h-at-an/, /lomma-h-at-an/ /lomma-ʔ-at-an/, /lomma-ʔ-at-an/	«از مادرها»
/die/	/die-y-an/ /die-y-an/	«از روز»	/die-y-at-an/ /die-y-at-an/	«از روزها»
/due/	/due-ʔ-an/ /due-ʔ-an/	«از قاشق»	/duet-an/ /due-t-an/	«از قاشق‌ها»
/ʔolli	/ʔolli-y-an/ /ʔolli-y-an/	«از اسب»	/ʔolli-t-an/ /ʔolli-t-an/	«از اسب‌ها»
/ʔost/	/ʔost-an/ /ʔost-an/	«از قلب»	/ʔost-at-an/ /ʔost-at-an/	«از قلب‌ها»
/xaras/	/xaras-an/ /xaras-an/	«از گاو»	/xaras-at-an/ /xaras-at-an/	«از گاوها»
/du/	/du-ʔ-an/ /du-ʔ-an/	«از دست»	/du-t-an/ /du-t-an/	«از دست‌ها»
/xawa/	/xawa-G-an/ /xawa-G-an/	«از مشک»	/xawa-t-an/ /xawa-t-an/	«از مشک‌ها»
/deGar/	/deGar-an/ /deGar-an/	«از زمین»	/deGar-at-an/ /deGar-at-an/	«از زمین‌ها»
/moč/	/močč-an/ /močč-an/	«از همه»	/močč-at-an/ /močč-at-an/	«از همگان»
/toG/	/toG-an/ /toG-an/	«از خواب»	/toG-at-an/ /toG-at-an/	«از خواب‌ها»

barkat-an hannaʔenkelab-na از برکتِ همین انقلاب.
 vaz'iyat mowjud-an behter marie از وضعیت موجود بهتر بشود.
 ʔavalan bava-ne da-t-an ʔorayi ʔaltane, borz-an ʔalkine. tienana-na xalkan ʔaf
 اولاً بابات از اینجاها زن نگرفته، از بالا زن گرفته. از طایفه خودمان نیست.
 pie ʔampieno yieng-an assoon ʔostan-ken kerman-na
 بعد کوچ کرده‌اند از آن طرف آمده‌اند به استان کرمان.

۷.۴. حالت بایی

در حالت بایی مفرد، تکواژ /-tuen/ به پایه اسم متصل می‌شود. در حالت بایی جمع، پایانه

/-at-tuen/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

جدول ۷. حالت بایی

اسم	بایی مفرد	معنی	بایی جمع	معنی
/ʔella/	/ʔella-tuen/	«با دایی» «با عمو»	/ʔella-G-at-tuen/ /ʔella-h-at-tuen/ /ʔella-ʔ-at-tuen/	«با دایی‌ها» «با عموها»
/lomme/	lomma-tuen/	«با مادر»	/lomma-G-at-tuen/ /lomma-h-at-tuen/ /lomma-ʔ-at-tuen/	«با مادرها»
/die/	die-tuen/	«با روز»	/die-y-at-tuen/	«با روزها»
/due/	due-tuen/	«با قاشق»	/due-t-tuen/	«با قاشق‌ها»
/ʔolli/	/ʔolli-tuen/	«با اسب»	/ʔolli-t-tuen/	«با اسب‌ها»
/ʔost/	/ʔost-tuen/	«با قلب»	/ʔost-at-tuen/	«با قلب‌ها»
/xaras/	/xaras-tuen/	«با گاو»	/xaras-at-tuen/	«با گاوها»
/du/	/du-tuen/	«با دست»	/du-t-tuen/	«با دست‌ها»
/xawa/	/xawa-tuen/	«با مشک»	/xawa-t-tuen/	«با مشک‌ها»
/deGar/	/deGar-tuen/	«با زمین»	/deGar-at-tuen/	«با زمین‌ها»
/moč/	/močč-tuen/	«با همه»	/močč-at-tuen/	«با همگان»
/toG/	/toG-tuen/	«با خواب»	/toG-at-tuen/	«با خواب‌ها»

dasa deštar-tuen ʔaseja tusera الان با نامزدش یک جا می‌نشینند.

da tayefa-noma ballatun-noma pire-tuen ʔaseja masono

این طایفه شما با مادریزگ شما با پدربزرگ شما یک جا بودند.

nat-tuen narreng

با پا رفتن.

tiena zeyfe-tuen

با زن خودش.

۵. نتیجه‌گیری

اسم در گونه براهویی رودباری هفت حالت دستوری (نهادی، رایی، اضافی، برایی/ به‌ای، دری، ازی، بایی) دارد. در هرکدام از این حالت‌ها در شمار مفرد و جمع، پایانه‌های مختص

به هر حالت به اسم اضافه می‌شود.

- در حالت نهادی مفرد، اسم تکواژی نمی‌گیرد و در حالت جمع، پایانه /-ak/ و /-k/ به اسم مفرد متصل می‌شود.

- در حالت رایبی مفرد، اسم تکواژ /-e/ می‌گیرد و در حالت رایبی جمع، پایانه /-at-e/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

- در حالت برایی/ به‌ای مفرد، تکواژ /-ken/ به پایه اسم متصل و در حالت برایی/ به‌ای جمع، پایانه /-at-ken/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

- در حالت اضافی مفرد، تکواژ /-na/ یا /-a/ به پایه اسم متصل و در حالت اضافی جمع، پایانه /-at-a/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

- در حالت دری مفرد تکواژ /-ti/ به پایه اسم متصل و در حالت دری جمع، پایانه /-at-ti, -t-ti/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

- در حالت ازی مفرد، تکواژ /-an, -an/ به پایه اسم متصل و در حالت ازی جمع، نشانه /-at-an, -t-an, -at-an, -t-an/ به اسم مفرد اضافه می‌شود.

- در حالت بایی مفرد، تکواژ /-tuen/ به پایه اسم متصل و در حالت بایی جمع، پایانه /-at-tuen/ به اسم مفرد اضافه می‌گردد.

منابع

- آرلاتو، آنتونی، ۱۳۸۴، درآمدی بر زبان‌شناسی تاریخی، ترجمه یحیی مدرّسی، تهران.
سالنامه آماری استان کرمان، ۱۳۹۶، اداره کل آمار و اطلاعات استانداری کرمان.
شیبانی‌فرد، فاطمه و کرن، اگنس، ۱۳۹۶، «مطالعه شباهت‌ها و تفاوت‌های آوایی بین براهویی رودباری و گویش لاشاری ایرانشهر»، دومین کنفرانس بین‌المللی مسائل زبان و گویش‌ها و زبان‌شناسی، اهواز.
_____ و همکاران، ۱۳۹۸، «بررسی واج‌های گونه براهویی رودبار جنوب»، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ش ۷، ص ۱۲۹-۱۵۲.

شیری، علی‌اکبر، ۱۳۸۶، درآمدی بر گویش‌شناسی، تهران.
صدیقی‌نژاد، سپهر و خلیفه‌لو، سید فرید، ۱۳۹۶، «معرفی پاره‌ای از مختصات واجی منحصر به فرد گویش

رودباری کرمان»، نثر پژوهی ادب فارسی، د ۲۰، ش ۴۱، ص ۱۸۳-۲۰۴.
قاسمی، نغمه، ۱۳۹۴، بررسی زبان براهویی در منطقه بلوچستان ایران، رساله کارشناسی ارشد فرهنگ و زبان‌های باستانی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

Andronov, M. S., 1980, *The Brahui Language*, Moscow.

—————, 2003, *A Comparative Grammar of the Dravidian Languages*, Wiesbaden.

Arlotto, A. A., 2005, *Introduction to Historical Linguistics*, Washington.

Bray, D. S., 1909, *The Brahui Language, vol. 1: Introduction and Grammar*, Calcutta.

Chambers, J. K. and Trudgill, P., 1980, *Dialectology*, Cambridge.

Crystal, D., 2008, *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Sixth Edition, Oxford.

Elfenbein, J., 1986, "Brahui", *Encyclopædia Iranica*, vol. IV, pp. 433-443.

—————, 1999, "Brahui Phonology", *Phonologies of Asia and Africa*, ed. A. S. Kaye, Idiana, pp. 797-811.

Ethnologue, Languages of the World, Brahui.

Sheybanifard, F. and Korn, A., 2018, "A Historical Study of ʈ, ɖ, ɽ, ɺ Consonants and ie, ue Diphthongs in Brahui Dialect of Ruedbar-Jonub", *Anatolia-The Caucasus-Iran: Ethnic and Linguistic Contact (ACIC)*, 10-12 May. Yerevan, Armenia.